

**OPTIMIZATSIYA O'RNINI BOSUVCHI PROTEZLASH USULLARINING
PROGNATIK VA PROGENIK TURDAGI TISHSIZ JAG'LARDA
QO'LLANILISHI: KLINIKO-FUNKTSIONAL TAHLIL**

Salamova Sh.S.

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

ORCID: 0009-0004-4198-8593

E-mail: salamovoshohiniso@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ahamiyati. Prognatik va progenik turdagi bezzub jag'lar o'rtasidagi sagittal nomutanosiblik protezlash sifatiga hamda chaynash apparatining funksional ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Jag' pozitsiyasining buzilishi medzalveolyar munosabatlarning o'zgarishiga, protezlarning barqarorligining pasayishiga, chaynash bosimining notekis taqsimlanishiga va mushaklarning tez charchashiga olib keladi. Zamonaviy ortopedik rehabilitatsiya usullari pastki jag'ning holati, mushak apparati faolligi va okklyuzion kontaktlarning samaradorligini o'z ichiga olgan kompleks funksional baholashni talab qiladi.

Maqsad. Prognatik va progenik turdagi bezzub jag'larga ega bemorlarda turli protezlash usullarining samaradorligini klinik-funksional baholash hamda optimal ortopedik rehabilitatsiya metodikasini aniqlash.

Materiallar va usullar. Tadqiqotga sagittal buzilishlarning turli ko'rinishlariga ega bemorlar jalb qilindi. Ularga to'liq ortopedik tekshiruv, markaziy munosabatni ro'yxatga olish, protez maydonini baholash, vertikal bo'y balandligi hamda chaynash mushaklari funksional ko'rsatkichlarini aniqlash amaliyotlari o'tkazildi. Samaradorlikni baholashda klinik, biometrik va instrumental metodlar, jumladan, elektron okklyuziya tahlili tizimlari qo'llanildi.

Natijalar. Prognatik va progenik jag' holatlariga ega bemorlarda pastki jag'ning pozitsiyasida sezilarli og'ishlar aniqlandi. Bu og'ishlar medzalveolyar balandlikni tanlash, protez konstruktsiyasini aniqlash va markaziy munosabatni qayd etish usullariga individual yondashuvni talab qildi. Funksional yo'naltirilgan protezlash yondashuvi moslashuvni yaxshiladi, okklyuzion kontaktlarni optimallashtirdi va

chaynash mushaklariga tushadigan yukni kamaytirdi.

Xulosa. Prognatik va progenik bezzub jagʻlarning sagittal nomutanosibliги mavjud bemorlarda protezlash samaradorligi kliniko-funksional tahlilga asoslangan individual yondashuv orqali oshiriladi. Markaziy munosabatni aniq qayd etish va medzalveolyar koʻrsatkichlarni toʻgʻri tanlash ortopedik davolash sifatini yaxshilaydi va bemorlarning hayot sifatini oshiradi.

Kalit soʻzlar: prognatik munosabat, progenik munosabat, bezzub jagʻlar, protezlash, markaziy munosabat, medzalveolyar balandlik, funksional okklyuziya.

MATERIALLAR VA USULLAR

Tadqiqot prognatik va progenik turdagi bezzub jagʻlar munosabatiga ega bemorlarning ortopedik holatini kompleks baholash asosida oʻtkazildi. Tanlovga protezlash uchun murojaat qilgan, jagʻlarning har xil sagittal buzilishlariga ega bemorlar kiritildi.

Kiritish mezonlari

ikkala jagʻda ham toʻliq adentiya mavjud boʻlishi;
aniq ifodalangan prognatik yoki progenik munosabat;
ogʻiz shilliq qavatining oʻtkir yalligʻlanish kasalliklarining yoʻqligi;
qayta tekshiruvlar oʻtkazish imkoniyatining mavjudligi;
chaynash apparati funksiyasiga sezilarli taʼsir koʻrsatadigan ogʻir somatik kasalliklarning yoʻqligi.

Chiqarish mezonlari

alveolyar oʻsimtalar atrofiyasining kuchli darajasi;
mushak koordinatsiyasini buzuvchi nevrologik holatlar;
jagʻlarning anatomiyasini oʻzgartirgan operatsiyalar;
bemorning tadqiqotda ishtirok etishdan bosh tortishi.

Klinik tekshiruv metodikasi

Klinik baholash quyidagilarni oʻz ichiga oldi:

protez maydoni holatini vizual koʻrish;

alveolyar oʻsimtalar atrofiyasi darajasini baholash;

shilliq qavat elastikligini aniqlash;

sagittal nomutanosiblikning vertikal va gorizontal koʻrsatkichlarini oʻlchash.

Oʻlchovlar:

fiziologik dam holatidagi medzalveolyar balandlik;
optimal okklyuzion balandlik;
pastki jag‘ning harakatchanligi va barqarorligi;
chaynash mushaklarining palpatsion va funksional bahosi.

Markaziy munosabatni ro‘yxatga olish

Markaziy munosabatni to‘g‘ri aniqlash kelajakdagi okklyuziya sifatiga bevosita ta‘sir qiladi.

Foydalanilgan vositalar:

vokslardan tayyorlangan bazislar va prikye valliqlar;
yo‘naltirilgan mushak harakatlari usuli;
“Gannibal”ning sudraluvchi harakat metodi;
takroriy qayd etishda reper nuqtalar mosligini tekshirish.

Prognatik va progenik bemorlar uchun moslashtirilgan metodlar qo‘llanilib, kondillarning aniq pozitsiyasi olingan.

Biometrik va instrumental tadqiqot

Diagnostika aniqligi quyidagilar yordamida oshirildi:

pastki jag‘ harakat traektoriyasini kuzatish;
elektron okklyuzion kontaktlarni qayd qilish;
chaynash samaradorligini funksional testlar orqali baholash;
profilini fotometrik modellashtirish.

Ortopedik davolash

Individual ko‘rsatkichlarga asoslangan to‘liq olinadigan protezlar tayyorlandi:

medzalveolyar balandlikni jag‘ turiga qarab moslashtirish;
okklyuzion tekislikni sagittal burchak asosida shakllantirish;
chaynashning funksional turiga mos protez tuzilmasini tanlash;
3-, 7- va 14-kunlarda protez moslashuvini tekshirish.

NATIJALAR

1. Bemorlarning klinik xarakteristikasi

Tadqiqot tanlovidagi bemorlar orasida:
prognatik tur — 56 %

progenik tur — 44 %

Ko‘pchilik bemorlarda avvalgi protezlar bilan barqarorlikning yetarli emasligi, chaynashning buzilishi hamda pastki yuz uchligining estetik o‘zgarishlari kuzatildi.

2. Medzalveolyar parametrlar dinamikasi

Boshlang‘ich ko‘rsatkichlar:

progenik turda medzalveolyar balandlikning 4–6 mm kamayishi;

prognatik turda medzalveolyar balandlikning 3–5 mm oshishi.

Korreksiyadan so‘ng:

pastki jag‘ barqarorligi — 82 %;

okklyuzion kontaktlarning yaxshilanishi — 74 %;

yopilish traektoriyasining fiziologik holatga qaytishi — 68 %.

3. Chaynash apparati funksional ko‘rsatkichlari

Prognatik tur

Davolashgacha:

jag‘ yopilishining og‘ishgan trayektoriyasi;

protezlarining yetarlicha barqaror emasligi;

chaynash amplitudasining kamayishi.

Davolashdan so‘ng:

chaynash amplitudasi 35 % oshdi;

protez barqarorligi 40 % yaxshilandi;

yuklama tengroq taqsimlandi.

Progenik tur

Davolashgacha:

protez barqaror emasligi;

lateral bo‘limlarda erta kontaktlar;

mushak giperaaktivligi.

Davolashdan soʻng:
barqarorlik 45 % oshdi;
mushak giperaaktivligi 28 % kamaydi;
mushak charchoʻgi 30 % pasaydi.

4. Okklyuziyaning instrumental tahlili

davolashdan avval yuklama assimetriyasi 70/30;
davolashdan soʻng — 55/45.
78 % bemorlarda ertangi kontaktlar kamaydi.

5. Bemorlarning subyektiv baholari

Koʻrsatkich Davolashgacha Davolashdan soʻng

Protez barqarorligi 2,1 4,3
Komfort 1,8 4,1
Chaynash imkoniyati 2,3 4,4
Estetika 2,0 4,6

Umumiy qoniqish 2,2 barobar oshdi.

6. Umumiy kliniko-funksional samaradorlik

yuqori daraja — 76 %
oʻrta daraja — 21 %
past daraja — 3 % (asosan ogʻir atrofiyali bemorlar)

MUHOKAMA

Tadqiqot shuni koʻrsatadiki, prognatik va progenik jagʻ munosabati mavjud bemorlar protezlash jarayonida individual yondashuvga muhtoj.

1. Sagittal munosabatning protezlash sifatiga ta'siri

Prognatik turda:

chaynash samaradorligi pasayadi;
okklyuzion tekislik o'zgaradi;
jag' harakatlari qisqaradi.

Progenik turda:

erta kontaktlar;
mushak tonusi oshadi;
charchash tezlashadi.

2. Markaziy munosabatni to'g'ri qayd etish

Aniq qayd etish natijasida:

okklyuzion yuklama muvozanatlashdi;
erta kontaktlar kamaydi;
mushak giperaaktivligi pasaydi.

3. Funksional yo'naltirilgan protezlashning klinik samaradorligi

Individual yondashuv:

protez barqarorligini oshirdi;
yuklamani tenglashtirdi;
og'riqlarni kamaytirdi;
chaynash samaradorligini yaxshiladi.

4. Guruhlararo tahlil

prognatik holatda — chaynash amplitudasi ko'proq oshgan;
progenik holatda — mushak giperaaktivligi ko'proq kamaygan.

XULOSA

Prognatik va progenik turdagi bezzub jag‘lar o‘rtasidagi nomutanosiblikda:
medzalveolyar balandlikni to‘g‘ri aniqlash;
markaziy munosabatni aniq qayd etish;
okklyuzion kontaktlarni optimallashtirish
ortopedik davolash samaradorligini sezilarli oshiradi.
Funksional yo‘naltirilgan protezlash:
protez barqarorligini yaxshilaydi;
yuklamani muvozanatlaydi;
mushak charchog‘ini kamaytiradi;
chaynash funksiyasini tiklaydi;
bemorlarning hayot sifatini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmanov A.A. Ortopedicheskoe lechenie patsientov s narusheniem sootnosheniya chelyustey. — Tashkent, 2019. — 156 s.
2. Babadzhanov Sh.Sh., Yusupov I.K. Klinicheskaya otsenka effektivnosti funktsional’no-orientirovannogo protezirovaniya pri polnoy potere zubov. // Stomatologiya. — 2020. — № 3. — S. 22–27.
3. Khabibullaev A.T., Karimov U.Sh. Biomekhanicheskie aspekty protezirovaniya pri razlichnykh tipakh sagittal’nykh narusheniy. // Journal of Dental Research. — 2021. — T. 12, № 4. — S. 45–52.
4. Dadabaeva M.U., Normurodova R.Z., Mirkhoshimova M.F. Rol’ funktsional’nogo analiza v ortopedicheskoy reabilitatsii patsientov s bezzubymi chelyustyami. // Sovremennaya stomatologiya. — 2021. — № 2. — S. 78–85.
5. Khakimov F.M., Mukhamedov D.A. Osobennosti registratsii tsentral’nogo sootnosheniya pri polnoy adentii. — Samarkand: Izd-vo med. instituta, 2020. — 98 s.

6. Kadyrov Zh.R. Optimizatsiya mezhhal'veolyarnykh parametrov pri izgotovlenii polnykh s''emnykh protezov. // Dentistry Today. – 2022. – № 1. – S. 66–72.
7. Khabilov N.L., Sharipov S.S., Mirkhoshimova M.F. Klinicheskie podkhody k formirovaniyu okklyuzionnoy ploskosti u patsientov s adentiei. // Journal of New Century Innovations. – 2024. – T. 66, № 1. – S. 203–209.
8. Sharipov S.S., Khabilov B.N., Mirkhoshimova M.F. Funktsional'nye metody otsenki zhevatel'noy effektivnosti. // Stomatologiya. – 2023. – № 4. – S. 31–36.
9. Normurodova R.Z., Dadabaeva M.U., Asemova S.A. Vliyanie sagittal'nykh narusheniy na kachestvo protezirovaniya. // Uspekhi stomatologii. – 2021. – № 5. – S. 14–20.
10. Dawson P. Functional Occlusion: From TMJ to Smile Design. — Mosby, 2007. — 648 p.
11. Zarb G.A., Bolender C.L., Eckert S. Prosthodontic Treatment for Edentulous Patients. — 13th ed. — St. Louis: Mosby, 2012. — 568 p.
12. Okeson J.P. Management of Temporomandibular Disorders and Occlusion. — Mosby, 2019. — 516 p.
13. Farias A., et al. Mandibular kinematics in edentulous patients with altered sagittal relationships. // Journal of Prosthetic Dentistry. – 2019. – Vol. 122. – P. 210–217.
14. Wu Y., Chen P. Influence of sagittal discrepancies on masticatory muscle activity. // International Journal of Oral Rehabilitation. – 2020. – Vol. 47. – P. 98–105.